

ВІДГУК
офіційного опонента, кандидата педагогічних наук,
доцента Танської Валентини Володимирівни
на дисертацію Пузир Таїсії Миколаївни
«Формування екологічної культури майбутніх техніків-екологів у процесі
професійної підготовки в коледжах»
на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук
за спеціальністю 13.00.04. – теорія і методика професійної освіти

Актуальність проблеми, обраної Т. М. Пузир для дисертаційного дослідження, зумовлена недостатнім рівнем сформованості екологічної культури майбутніх техніків-екологів та зростаючими потребами суспільства в екологічно освічених фахівцях. Соціально-економічні зміни та екологічний стан в Україні спричиняють необхідність якісного вдосконалення професійної освіти майбутніх фахівців у процесі професійної підготовки в коледжах з метою підготовки кваліфікованого творчого фахівця, зорієнтованого на особистісний та професійний розвиток, з високим рівнем екологічної культури, виробнича діяльність яких передбачає активний вплив на навколишнє середовище.

Привертає увагу накопичений останніми роками обсяг інформації щодо руйнування і деградації довкілля. Щорічно у світі видається понад 20 тисяч праць, присвячених проблемам екології, безпечного розвитку суспільства, раціонального природокористування. Відбуваються масові заходи, національні і міжнародні симпозиуми, семінари, конференції, приймаються програми дій. Можна було б сподіватися, що у такий спосіб створюються підстави для ліквідації екологічної неграмотності й передумови щодо розв'язання проблеми. Проте, як показує досвід, вона не розв'язує, а ще більше загострюється.

Постає просте запитання, чому належний рівень наукового і філософського обґрунтування екологічної проблеми в Україні не забезпечує відповідної екологічної свідомості нашого населення, що постійно спостерігається на виробничому і побутовому рівнях. Є багато факторів, які дають пояснення цьому явищу. У загальному вигляді це – довготривала відсутність об'єктивної інформації про стан природного навколишнього

середовища, невизначеність проблеми взаємовідносин природи і суспільства, відсутність системи екологічної освіти і виховання, нехтуванням національними традиціями природокористування і простими моральними принципами, наслідками чого є «зростаючий прагматизм українського суспільства у ставленні до природи».

Особливе місце за таких умов, посідає проблема формування екологічної культури майбутніх фахівців у галузі екології. Саме з таких позицій виходила автор й саме тому актуальність дослідження, яке здійснила Таїсія Миколаївна Пузир, не викликає сумніву.

На актуальність теми дисертаційного дослідження Т. М. Пузир вказує й той факт, що незважаючи на значне посилення уваги учених до проблеми екологічної освіти, проблема формування екологічної культури майбутніх техніків-екологів у процесі професійної підготовки в коледжах не має всебічного відображення у науково-педагогічній та методичній літературі.

Свій творчий пошук дисертантка спрямовує на розв'язання виявлених суперечностей, що доводять необхідність вдосконалення процесу формування екологічної культури майбутніх техніків-екологів, зокрема, між: сучасними вимогами до рівня еколого-професійної підготовки майбутніх техніків-екологів та реальним станом їх підготовки у коледжах; суспільною потребою у висококваліфікованих фахівцях у галузі екології, конкурентоспроможних на ринку праці, і реальним рівнем сформованості їх екологічної культури; необхідністю наскрізної екологізації змісту навчально-виховного процесу та потребою в навчальних програмах професійної підготовки, які сприятимуть підвищенню якості професійної екологічної освіти та культури; доцільністю формування у майбутніх фахівців екологічних знань і вмінь щодо збереження і поліпшення стану навколишнього середовища та недостатністю науково обґрунтованих сучасних педагогічних технологій, що сприяють цьому процесу.

Дисертант чітко визначила об'єкт, предмет і мету дослідження й окреслила завдання та етапність роботи. В процесі розв'язання поставлених завдань було використано комплекс оптимальних методів науково-

педагогічного дослідження, які взаємно доповнювали один одного. Серед них теоретичний аналіз літератури, узагальнення педагогічного досвіду, контент-аналіз основних понять, педагогічний експеримент з обробкою його результатів.

У *першому розділі* – «Теоретичні основи формування екологічної культури майбутніх техніків-екологів» дисертанткою обґрунтовано сутність екологічної культури особистості в педагогічній теорії; охарактеризовано наукові підходи до формування екологічної культури майбутніх техніків-екологів у процесі професійної підготовки в коледжах; розглянуто особливості досліджуваного процесу; проаналізовано та уточнено базові поняття.

Огляд літератури, здійснений дисертантом, засвідчує, що вирішення глобальних екологічних проблем можливе лише в межах екологічної культури, яка має виступити необхідною передумовою для оптимізації й гармонізації системи «суспільство-довкілля».

Автор зазначає, що на основі аналізу теоретичних підходів (*культурологічного, системного, діяльнісного, міждисциплінарного, особистісного та технологічного*) до проблеми підготовки майбутніх техніків-екологів є неможливим без підвищення рівня професійної екологічної культури, стимулювання їх до професійного зростання, мотивації до спрямованої екологічної діяльності на збереження оточуючого середовища, використання набутих екологічних знань, умінь та навичок з охорони навколишнього середовища.

Привертає увагу аналіз понятійно-категоріального апарату, пов'язаного з проблемами екології, який автор здійснила на основі багатьох наукових джерел. Цей аналіз дозволив обґрунтувати визначення екологічної культури майбутнього техника-еколога як інтегрованого особистісного утворення фахівця, яке характеризується здатністю свідомо користуватися екологічними знаннями, уміннями і навичками у процесі професійної екологічної діяльності.

Зроблено висновок, що сформована екологічна культура техника-еколога передбачає наявність у нього системи професійних знань, умінь, навичок,

особистих якостей, набутого досвіду у процесі екологічної діяльності, які забезпечують його ефективну взаємодію з навколишнім середовищем. Дисертанткою визначено і теоретично обґрунтовано структурні компоненти екологічної культури, а саме: мотиваційний (*мотиви, цілі, настанови, інтереси*), ціннісний (*ціннісні орієнтації*), знаннєвий (*професійні екологічні знання*), операційно-діяльнісний (*уміння, навички екологічної діяльності*), особистісний (*професійні якості та здібності, екологічне мислення, екологічна свідомість*), які відіграють важливу роль не тільки у процесі формування екологічної культури техника-еколога, але й сприяють його професійному саморозвитку та самовдосконаленню особистості.

Встановлено, що важливу роль у забезпеченні формування екологічної культури відіграє професійна екологічна освіта, основним завданням якої є озброїти студента необхідними екологічними знаннями стосовно особливостей взаємодії людини і природи, розвивати особисту відповідальність за стан довкілля, здатність розуміти і оцінювати можливі наслідки втручання у природу.

У *другому розділі* – «Побудова моделі формування екологічної культури майбутніх техніків-екологів» – проаналізовано змістову структуру екологічної культури майбутніх техніків-екологів; науково обґрунтовано модель формування екологічної культури майбутніх техніків-екологів; визначено критерії, показники та рівні її сформованості; досліджено педагогічні умови реалізації запропонованої моделі.

Дисертанткою встановлено, що формування екологічної культури майбутніх техніків-екологів має здійснюватися з урахуванням дидактичних закономірностей та принципів, врахування яких спрямоване на формування особистості з розвиненими ціннісними орієнтаціями, екологічною свідомістю, орієнтоване на вдосконалення природоохоронних умінь та навичок для подальшого їх застосування у сфері охорони довкілля.

На окрему позитивну ухвалу заслуговує розроблена і теоретично обґрунтована Т. М. Пузир модель формування екологічної культури майбутніх

техніків-екологів, яка включає цільовий блок (суспільне замовлення, мета підготовки фахівця екологічного профілю); концептуальний (наукові підходи і дидактичні принципи підготовки); змістовий блок (сукупність навчальних дисциплін, спрямованих на формування екологічної культури); методичний блок (комплекс форм, методів, засобів навчання); організаційний блок (етапи реалізації та педагогічні умови); контроль-оцінний блок (контроль, самоконтроль, оцінка рівня сформованості екологічної культури техніків-екологів); результативний (критерії та рівні сформованості екологічної культури).

Обґрунтовано критерії та показники оцінювання сформованості екологічної культури майбутніх техніків-екологів: бажання працювати техніком-екологом, інтереси до участі у природоохоронній діяльності відповідають мотиваційному критерію; усвідомлення цінності природи, її неповторності та унікальності співвідноситься з аксіологічним критерієм; до когнітивного критерію належить система екологічних знань; усвідомлення особистісного ставлення до навколишнього середовища та готовність відповідати за наслідки своєї екологічної діяльності в ньому відповідають рефлексивному критерію; система сформованих професійних умінь співвідноситься з практичним критерієм.

Т. М. Пузир виходить з припущення і підтверджує його результатами дослідження, що найбільш ефективними педагогічними умовами, які забезпечують дієвість процесу формування екологічної культури майбутніх техніків-екологів є: формування загальної культури особистості як передумова формування екологічної культури техніків-екологів; цілеспрямоване проектування інформаційно-екологічного освітнього середовища; забезпечення позитивної мотивації майбутніх техніків-екологів до формування екологічної культури; виховання потреби до постійного професійного самовдосконалення у майбутніх техніків-екологів; залучення майбутніх техніків-екологів до природоохоронної діяльності, реалізація яких забезпечує процес формування екологічної культури техніків-екологів.

У третьому розділі – «Експериментальне дослідження формування екологічної культури у техніків-екологів» – представлено програму організації педагогічного експерименту; розроблено технологію формування екологічної культури майбутніх техніків-екологів у процесі професійної підготовки в коледжах; проведено порівняльний аналіз результатів формувального етапу експерименту в експериментальних і контрольних групах.

Програма експерименту здійснювалася автором шляхом реалізації діагностично-аналітичного, констатувального, формувального та узагальнюючого етапів, охарактеризовано їх сутність і змістове наповнення.

Дисертанткою теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено ефективність застосування технології формування екологічної культури техніків-екологів на основі впровадження у навчальний процес авторського курсу «Основи екологічної освіти і культури». Технологія формування екологічної культури техніків-екологів включала наступні компоненти: ціле-мотиваційний, змістовий, діяльнісно-операційний та контрольний-оцінний.

Аналіз дисертаційної роботи Т. М. Пузир дає змогу констатувати, що дослідження має певну наукову новизну, теоретичну і практичну значущість. Основні ідеї та розробки дисертанта можуть бути використані викладачами відповідних навчальних закладів (проблемні екологічні завдання, розробки виховних екологічних заходів, екологічних вікторин тощо).

Проведене дослідження дає підстави для висновку про те, що автор володіє методикою педагогічного дослідження, бачить шляхи подальшої розробки проблеми. Дисертаційна робота «Формування екологічної культури майбутніх техніків-екологів у процесі професійної підготовки в коледжах» є оригінальним, цікавим, завершеним самостійним дослідженням й свідчить про наукову зрілість дослідника, вміння ставити і розв'язувати проблеми педагогічної теорії і практики.

Провідні ідеї та положення наукового дослідження висвітлено у 15 наукових працях автора, серед яких 5 опубліковано у фахових виданнях України, 2 у наукових періодичних виданнях інших держав, 1 у інших

періодичних виданнях України, 7 у збірках матеріалів конференцій різного рівня, з яких 1 – у зарубіжному виданні.

Разом з тим, оцінюючи у цілому позитивно дослідження, виконане Т. М. Пузир, вважаємо за доцільне висловити окремі побажання.

1. Здійснюючи теоретичне обґрунтування досліджуваної проблеми, варто було б проаналізувати зарубіжний досвід формування екологічної культури майбутніх техніків-екологів у процесі професійної підготовки в коледжах, враховуючи що Україна активно готується до вступу в ЄС.
2. У дисертаційному дослідженні зустрічається певна невідповідність у визначенні методів та форм формування екологічної культури майбутніх техніків-екологів у процесі професійної підготовки в коледжах, зокрема с. 95, с. 144-147.
3. Цілком виправданим є здійснений дисертанткою аналіз різних форм навчальної діяльності, що використовуються для формування екологічної культури майбутніх техніків-екологів у процесі професійної підготовки в коледжах. На нашу думку, потрібно також більш ґрунтовніше розкрити роль практик, які відіграють велике значення у формуванні обізнаності майбутніх фахівців із екологічною проблематикою та усвідомленням проблем місцевого значення.
4. Доказова база автореферату значно виграла б, якщо статистичні дані експериментальної складової дослідження, автор подала у вигляді графіка.
5. З огляду на практичну цінність дисертаційної роботи вважаємо за доцільне з метою популяризації одержаних результатів побажати автору за матеріалами дисертаційного дослідження підготувати та видати наукову монографію.

Висловлені побажання не знижують значущість дослідження Таїсії Миколаївни Пузир. Завдання, які ставив автор на дослідження, виконані.

Висновки відображають основні результати дисертаційного дослідження. Публікації висловлюють основний зміст дисертації.

Зміст автореферату повністю відображає основні положення дисертації.

Аналіз дисертації й опублікованих наукових праць Таїсії Миколаївни Пузир дає підставу зробити такий **висновок**: дисертація Таїсії Миколаївни Пузир «Формування екологічної культури майбутніх техніків-екологів у процесі професійної підготовки в коледжах» за актуальністю та змістом, обсягом і якістю оформлення, повнотою викладу, новизною та практичним значенням її основних результатів відповідає вимогам, що ставляться у нормативних документах ДАК МОН України до кандидатських дисертацій, а її автор заслуговує присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія та методика професійної освіти.

Офіційний опонент –

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри зоології,
біологічного моніторингу та охорони природи
Житомирського державного
університету імені Івана Франка

В. В. Танська

Підпис Танської В. В. засвідчую.

Проректор з наукової і міжнародної роботи
доктор педагогічних наук, професор

Н. А. Сейко